

Horyzonty Polityki
2026, Vol. 17, N° 59

ROBERT NĘCEK

<https://orcid.org/0000-0001-8576-9908>
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
robert.necek@upjp2.edu.pl
<https://doi.org/10.35765/HP.2026.1759.02>

Komunikacja ekologii w edukacji medialnej papieża Franciszka

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest przedstawienie komunikacji ekologii w edukacji medialnej papieża Franciszka, której ważnymi elementami są koncepcja edukacji medialnej i komunikacja ze światem przyrody, będąca wielowymiarowym procesem, obejmującym zrozumienie sygnałów wysyłanych człowiekowi przez świat przyrody.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Głównym problemem badawczym jest określenie rozumienia edukacji medialnej przez papieża przejawiającej się w kulturze spotkania, w pedagogice prowadzącej i w przymierzu wychowawczym. W opracowaniu zastosowano metody badawcze odpowiadające interdyscyplinarnemu charakterowi podjętych badań, w tym krytyczną analizę dyskursu, hermeneutyczną analizę tekstu oraz analizę porównawczą z wykorzystaniem elementów analizy i syntezy.

PROCES WYWODU: Omówiono następujące kwestie stanowiące podstawy koncepcji edukacji medialnej: kulturę spotkania, pedagogikę prowadzącą i porozumienie wychowawcze. Następnie przedstawiono konieczność obecności Kościoła w mediach tradycyjnych i społecznościowych przejawiających się w kształceniu profesjonalistów, w emanacji prostotą i w kulturze bliskości. Na koniec ukazano specyfikę komunikowania zagadnień ekologicznych w kontekście edukacji medialnej, co przejawia się w dążeniu do pojednania ze stworzeniem, wprowadzaniu sprawiedliwości do języka ekologii oraz zorientowaniu komunikacji na myślenie o przyszłości.

Sugerowane cytowanie: Nęcek, R. (2026). Komunikacja ekologii w edukacji medialnej papieża Franciszka. *Horyzonty Polityki*, 17(59), 33–49. <https://doi.org/10.35765/HP.2026.1759.02>.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: W papieskiej komunikacji ekologii za istotę edukacji medialnej uważa się podstawę, która wyraża się w kulturze spotkania, pedagogice prowadzącej i w porozumieniu wychowawczym między domem, szkołą i mediami. Oznacza to, że istnieje konieczność obecności Kościoła w mediach tradycyjnych i społecznościowych, a to wymaga kształcenia profesjonalistów oddanych Kościołowi, emanowania prostotą i kulturą bliskości. Dopiero wówczas możliwe staje się promowanie komunikacji ekologicznej, opartej na pojednaniu ze stworzeniem, sprawiedliwości w języku ekologii i odpowiedzialnym myśleniu o przyszłości.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Należy uważnie poznać istotę edukacji medialnej, odkryć, na czym ona polega, by umieć promować komunikację ekologii na co dzień. Edukacja z jednej strony związana jest z nieustannym poszukiwaniem mądrości, a z drugiej strony – stanowi umiejętność zdobywania wiedzy. Z tej racji ważnym wyznacznikiem edukacji jest przygotowanie medialne, gdyż powszechna dostępność do mediów mająca wymiar ilościowy charakteryzuje się także wymiarem jakościowym, wprowadzającym uproszczenia.

SŁOWA KLUCZOWE:

Słowa kluczowe: komunikacja, ekologia, edukacja medialna, kultura spotkania, sprawiedliwość

Abstract

COMMUNICATING ECOLOGY IN POPE FRANCIS'
MEDIA EDUCATION

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of the article is to present the communication of ecology in the media education of Pope Francis, where important components are the concept of media education and communication with the natural world, which is a multidimensional process that includes understanding the signals sent to humans by the natural world.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The main research problem is to define the Pope's understanding of media education, as manifested in the culture of encounter, in guiding pedagogy, and in the educational alliance.. The study employs critical discourse analysis, hermeneutic textual analysis and comparative analysis with elements of analysis and synthesis.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The discussion addresses the foundations of media education: the culture of encounter, guiding pedagogy, and the educational alliance. It then examines the Church's presence in traditional and social media through professional formation, simplicity, and a culture of closeness. Finally, it presents ecological communication in media education

through reconciliation with creation, justice in ecological language, and responsibility for the future.

RESEARCH RESULTS: In the Pope's ecological communication, media education is grounded in a culture of encounter, guiding pedagogy, and educational communication between home, school, and the media. This requires the Church's active presence in traditional and social media through well-prepared professionals, simplicity, and a culture of closeness, enabling ecological communication based on reconciliation with creation, justice, and responsibility for the future.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: It is necessary to carefully understand the essence of media education and discover what it involves in order to be able to promote ecological communication in everyday life. Education combines the pursuit of wisdom with the ability to acquire knowledge. Therefore, media literacy is an important determinant of education, as widespread access to media, while having a quantitative dimension, also has a qualitative dimension, introducing simplifications.

KEYWORDS:

communication, ecology, media education, culture
of encounter, justice

WPROWADZENIE

Papież Franciszek podkreślił, że jedynie człowiek jest zdolny do poniewierania drugim człowiekiem. Natura bowiem nikim nie pogardza. Choć ludzie odczuwają jej niszczącą siłę, to jednak nie traktują jej uderzeń jak pogardy. Tymczasem człowiek gardzić potrafi. Gardzi, myśląc, gardzi, mówiąc, aż w końcu gardzi, działając na szkodę. Dzieję się tak wtedy, kiedy

człowiek myśli tylko o samym sobie, o swoich interesach, i stawia siebie w centrum, kiedy daje się zauroczyć przez bożki panowania i władzy, kiedy stawia się na miejscu Boga, wówczas psuje wszystkie relacje, niszczy wszystko; i otwiera drzwi przemocy, obojętności i konfliktowi (Franciszek, 2013c).

Jeśli człowiek gardzi człowiekiem, to tym bardziej będzie pogardzał przyrodą. Dlatego istotna jest edukacja nie tylko w domu, w rodzinie, w kościele, ale także w mediach i za ich pośrednictwem. W tym kontekście zostaną omówione koncepcja papieskiej edukacji medialnej, obecność w mediach tradycyjnych i społecznościowych, komunikacja ze światem przyrody w kontekście edukacji medialnej.

1. KONCEPCJA EDUKACJI MEDIALNEJ

Niewątpliwie problematyka edukacji medialnej nie jest papieżowi Franciszkowi obca. Choć nie posługuje się on w swoich wypowiedziach tym specjalistycznym terminem, to jednak doskonale zdaje sobie sprawę z tego, że współczesna kultura jest ściśle powiązana ze światem medialnym. Taki stan rzeczy powoduje konieczność promowania edukacji, co pozwoli wyjść naprzeciw wymogom kulturowym. Czym zatem jest edukacja? Samo słowo pochodzi z języka łacińskiego (*educatio*) i znaczy „wychowanie”, „wykształcenie” (Sobol, 1995). Pojęcie to z jednej strony związane jest z nieustannym poszukiwaniem mądrości, a z drugiej strony – stanowi umiejętność zdobywania wiedzy. Z tej racji ważnym wyznacznikiem edukacji jest przygotowanie medialne, gdyż powszechna dostępność do mediów, mająca wymiar ilościowy, charakteryzuje się także wymiarem jakościowym, wprowadzającym uproszczenia (Nęcek, 2016). To zaś wpływa na treści, sposoby odbioru i wzorce zachowań. Dlatego zrozumienie mechanizmów mediów współczesnych, w tym mediów społecznościowych, pozwala lepiej pojąć relacje informacyjne i społeczne (Boni, 2014). Mając tego świadomość, Franciszek jeszcze podczas okresu pracy w Buenos Aires zauważył, że w procesie edukacyjnym nie tylko o kompetencję idzie. Liczy się nie tylko metoda, gdyż „nauczyciel nie jest jedynie metodykiem: ma w sobie wiele z ojca i matki. Jeśli jest on dla nas tylko metodykiem, to nie mówimy o prawdziwym spotkaniu wychowawczym ani kulturze spotkania” (Franciszek, 2013d).

W takim edukowaniu nie ma więzi. Co więcej – w takim edukowaniu można się zetknąć z osobami o wielkim umyśle, „które mają ogromną wiedzę, ale ich serca są skurczone. Czują bardzo mało albo tylko wobec wybranych” (Franciszek, 2013d). W tym kontekście dokument z Aparecidy – którego współautorem był kardynał Bergoglio – zwraca uwagę na wszechstronną formację osób, wymagającą również edukacji religijnej (Aparecida, 2007). Nieprzypadkowo papież kładzie więc nacisk na edukację medialną, ale taką, która staje się „przestrzenią spotkania i wspólnych dążeń”, przestrzenią wielkiego ducha i pogłębionej duchowości (Franciszek, 2013d). Chodzi więc o kulturę spotkania, pedagogikę prowadzącą i porozumienie wychowawcze.

1.1. Kultura spotkania

Sformułowanie „kultura spotkania” jest dla papieża ważne i często używane. W nim bowiem wyraża się braterstwo i zachęta do owocnej komunikacji między ludźmi. Umieć się spotkać – to już połowa sukcesu. W tym duchu papież napisał w encyklice *Fratelli tutti*, że całe życie staje się sztuką spotkania, „(...) nawet jeśli w życiu jest tyle konfliktów” (Franciszek, 2020). Franciszek często mówi o kulturze spotkania, która ma na uwadze dobro osób młodych i seniorów. Polega ona na wychowywaniu młodego pokolenia w rzeczywistości pamięci rodzinnej i w kontekście otaczającego nas świata. Nie można prowadzić procesu wychowawczego w oderwaniu od pamięci, gdyż pamięć staje się siłą jednoczącą członków rodziny (Nęcek, 2021). Zaprzeczeniem kultury spotkania jest zaś kultura fragmentu, która osłabia więzi społeczne. Dlatego też prawdziwa kultura spotkania opiera się na otwartej komunikacji, wolnej od manipulacji czy nacisków, a jej fundamentem staje się zdolność do wzajemnego słuchania i dawania odpowiedzi.

1.2. Pedagogika prowadząca

Edukacja medialna zgodnie z nauczaniem Franciszka powinna być zorientowana przede wszystkim na dzieci. Mogą one z edukacji wiele skorzystać, a bez niej – wiele stracić. Dlatego w odniesieniu do najmłodszych papież używa sformułowania „pedagogika prowadząca”. Chodzi o taką pedagogikę, która zanim zacznie uczyć kompetencji i prowadzić po drogach medialnych, wcześniej zwróci uwagę na profilaktykę ochronną praw dziecka (Nęcek, 2013). W tym duchu właśnie, przemawiając do członków delegacji Międzynarodowego Biura Katolickiego do spraw Dzieci, Franciszek podkreślił, że promocja ochrony praw nieletnich jest podstawowym wyrazem konkretyzacji miłości (Franciszek, 2014e). Stąd istnieje konieczność wcielenia w życie „pedagogiki prowadzącej” krok po kroku, co pozwoli dojść do decyzji w pełni dojrzałych i odpowiedzialnych (Franciszek, 2013d).

Owa „pedagogika prowadząca” ma na celu ochronę ubogich, czyli dzieci, które nie potrafią się same obronić ani sobie pomóc. Oznacza to, że człowiek może być ubogi

nie dlatego, że nic nie zjadł, ale dlatego, że jest nieszanowany, poniżany, lekceważony, pogardzany. Ubóstwo to stan społeczny i mentalny powodujący, że człowiek nie widzi wyjścia z sytuacji, w jakiej się znalazł (Kapuściński, 2008).

Z tej racji należy nadać zwykłej codzienności zdrowy rytm bycia bliskim, powiązany ze spojrzeniem wyrażającym szacunek i współczucie (Franciszek, 2013d).

1.3. Porozumienie wychowawcze

Wychowawczy wątek medialny papież podnosi w kontekście edukacji ekologicznej. Obejmuje ona troską nie tylko środowisko naturalne, ale również osoby starsze i dzieci. Chodzi o to, że edukacja ekologiczna potrafi ukształtować pewien styl życia. Styl ten zakłada wychowanie do odpowiedzialności za środowisko i za najmłodszych, domagając się przemyslenia na nowo programów edukacyjnych w zakresie etyki ekologicznej (Franciszek, 2015). Mówiąc o promowaniu etyki ekologicznej, Franciszek wymienia zmniejszenie użycia wody, sadzenie drzew, wyłączanie niepotrzebnego światła, unikanie stosowania tworzyw sztucznych i papieru, segregowanie odpadów (Franciszek, 2015). Styl ekologiczny możliwy jest do wykształcenia dzięki trzem obszarom edukacyjnym – domowi, szkole i mediom (Franciszek, 2015).

Współpraca tych trzech środowisk pozwala ukształtować w dziecku poczucie pełnej odpowiedzialności ekologicznej. Dlatego papież, przemawiając do uczestników światowego zjazdu Scholas Occurrentes – sieci szkół z całego świata – stwierdził, że istnieje konieczność zawiązania porozumienia wychowawczego, gdyż wydaje się, jakby ono nie funkcjonowało. Owszem, „istnieje rodzina, istnieje szkoła, istnieje kultura, ale dziecko jest samo. Dlaczego? Ponieważ porozumienie wychowawcze zostało zerwane. Trzeba nam zrekonstruować porozumienie wychowawcze” (Franciszek, 2014d). Oznacza to, że dobra edukacja szkolna i domowa rzuca ziarna w dzieciństwie i w młodym wieku z nadzieją wydania owoców w ciągu całego dorosłego życia. Jest to niezwykle ważne, gdyż rodzina jest miejscem osobistego dojrzewania i w niej pojawiają się różne aspektem ludzkiej codzienności (Nęcek, 2016). To w rodzinie i szkole młody człowiek uczy się chronić stworzenia i szanować ład ekosystemu (Franciszek, 2014b).

W tym kontekście papież kładzie akcent na

zaangażowanie w tworzenie szerokiej i mocnej „sieci” relacji rzeczywistości ludzkich, dającej wsparcie dzieciom, która pozwala pogodnie i ufnie otwierać się na rzeczywistość, będąca autentycznym miejscem spotkania, w którym to, co prawdziwe, dobre i piękne osiągnęłoby właściwą harmonię (Franciszek, 2014f).

2. OBECNOŚĆ W MEDIACH TRADYCYJNYCH I SPOŁECZNOŚCIOWYCH

Niewątpliwie współpracę rodziny i szkoły mogłyby wesprzeć środki społecznego przekazu, które przez programy informacyjne, reportaże telewizyjne i promocję ekologicznego stylu życia upowszechniałyby wrażliwość na „kruchość ubogich i środowiska” (Franciszek, 2014b). Chodzi więc o zmysł bezinteresowności, a bezinteresowność idzie w parze z kreatywnością i poszanowaniem człowieka i świata (Franciszek, 2014). Jeśli więc „chcemy osiągnąć głębokie zmiany, to musimy pamiętać, że modele myślenia realnie wpływają na zachowanie” (Franciszek, 2015f). Chodzi więc o profesjonalistów oddanych Kościołowi, emanowanie prostotą i kulturę bliskości.

2.1. Kształcenie profesjonalistów oddanych Kościołowi

Franciszek kładzie nacisk na konieczność kształcenia kościelnych profesjonalistów w zakresie posługiwania się mediami (Nęcek, 2016). Chodzi o specjalistów krytycznych i ceniących sobie wartości chrześcijańskie, utożsamiających się z nimi i umiejących je promować w środowiskach medialnych, a gdy przyjdzie taka konieczność – roztropnie ich bronić (Aparecida, 2007). Kluczowe są tu także dyspozycyjność i wszechstronność wyrażająca się w rzeczowości i postawie wolnej od uprzedzeń. Moralizatorskie postawy i szorstkie gesty nie wyzwolą uznania i szacunku (Nęcek & Kowalski, 2019). Wskazuje to na nierozzerwalny związek ludzkiego rozumu z etyką zakorzenioną w Dekalogu. Dlatego moralność „nie jest sprawą prywatną, ma znaczenie publiczne” (Benedykt XVI, 2008).

Czym w tym kontekście jest profesjonalizm? Otóż nie oznacza on tylko zdobywania umiejętności technicznych, ale także

tworzenie – poprzez przekonywujące rozmowy z właścicielami mediów – programów promujących wartości chrześcijańskie w ramach telewizji, radia, internetu i prasy (Aparecida, 2007). Chodzi przecież o dążenie do prawdy, dobra i piękna za pośrednictwem mediów. Być profesjonalistą oznacza podjąć współpracę z mediami, wiedzieć, co chce się przekazać, i robić to z umiarem, a także nie pozwolić, by media wmanewrowały nas w niebezpieczną grę. W końcu profesjonalizm polega na pielęgnowaniu dyskrecji, dlatego o danych rzeczach warto mówić we właściwym momencie, opierając się pokusie ich pospiesznego odkrywania. We współczesnym świecie dyskrecja nie ma żadnej wartości, więc nie należy się dziwić, że pewne informacje krążą w obiegu, skoro sami je przekazaliśmy (Nęcek & Kowalski, 2019).

Papież, nawiązując do dokumentu z Aparecidy, stwierdził, że należy wykluczyć wszelkie postawy moralizatorskie pozbawione dobroci i narzucające podróbkę piękna. Podczas spotkania z dziennikarzami rozgłośni radiowych i telewizyjnych dodał:

Lubię piękno – dobrze, ale uważaj, abyś nie uczynił tego, co robi się często, nie podrabiał piękna, nie szukał kosmetyków, aby stworzyć sztuczne piękno, którego nie ma. Prawda, dobroć i piękno, takie jakie pochodzą od Boga i są w człowieku. I na tym polega praca mediów, wasza praca (Franciszek, 2014d).

Z tej racji rozumienie profesjonalizmu zakłada więc nieustanne oczyszczanie sumienia i rozumu. Brak tego oczyszczania prowadzi do zaślepienia etycznego, które wynika z przewagi władzy i interesu i wiedzie prostą drogą do podważania wszelkich wartości, wzorców i autorytetów (Benedykt XVI, 2008).

2.2. Emanacja prostotą

Kardynał Bergoglio, promując dokument z Aparecidy, podkreślił, że Kościół zobowiązany jest do obecności we wszelkiego typu mediach. Nawet zazdrosne oskarżenia otoczenia o gwiazdorstwo i promocję siebie, wymierzone w chrześcijan, nie zwalniają z obowiązku wyznaczonego przez papieża. Jego edukacja medialna jest w pełni zrozumiała: trzeba być obecnym w „prasie, radiu i telewizji, w kinie, na stronach internetowych, forach i wielu innych, aby uobecnić

w nich tajemnicę Chrystusa” (Aparecida, 2007). Mając świadomość takiej misji, warto nasycać dziennikarzy dobrocią, tak jak nasycy się gąbkę. Jest to istotne, gdyż dziennikarze nie znoszą nacisków i prób sterowania nimi (Chrapek, 2001).

Oczywiście należy stwierdzić, że przetrwanie bez mediów w XXI wieku jest niemożliwe. Trudno sobie nawet wyobrazić życie społeczne bez ich udziału. Jednak niebezpieczeństwo tkwi w tym, że media – zamiast zajmować się informacją – coraz częściej próbują kształtować rzeczywistość (Kapuściński, 2003). Dlatego im bardziej osoby współpracujące z mediami są przepojone duchem chrześcijańskim, tym bardziej to z nich emanuje (Nęcek, 2016), a owa emanacja jest w stanie udzielać się innym. Właśnie dlatego, że media posiadają silne oddziaływanie, to nie można ich zbywać i lekceważyć (nawet jeśli nie zawsze wyzwalają konstruktywne postawy) (Misztal, 2019). Chodzi o to, że dobroć może „prowadzić do reakcji łańcuchowej, kiedy i inni uwierzą w bliźnich, wniosą wartości ludzkie na horyzont naszych codziennych spraw” (Życiński, 1999).

Dodatkowo – obok współpracy z mediami świeckimi – Kościół zobowiązany jest do równoległego tworzenia swoich własnych mediów i platform cyfrowych. W wymiarze mikro są to media parafialne i diecezjalne, w których proponuje się ludziom wiarygodne materiały na tematy związane z wiarą, rozwojem duchowym i aktualnościami dotyczącymi działalności parafii. Strategia budowania mediów własnych powinna opierać się na tworzeniu ośrodków, których wyróżnikiem będzie prosty i zrozumiały język przekazu. Franciszek zauważył bowiem, że „tracimy tych, którzy nas nie rozumieją, bo odczyliśmy się prostoty, czerpiąc z zewnątrz również pewną racjonalność obcą naszym ludziom” (Franciszek, 2014c). Oznacza to również, iż do prowadzenia dialogu konieczne staje się poszukiwanie takich form językowych, aby odbiorca rozumiał myśl bez dokonywania heroiczych operacji umysłowych i wielkiego wysiłku.

2.3. Kultura bliskości

Papież Franciszek podkreślił, że w komunikacji międzyludzkiej istotną sprawą staje się nie tylko uważne słuchanie, ale przede wszystkim odczytywanie pozawerbalnego przekazu o doświadczeniach ludzkich i nadziejach, o dążeniach i troskach. Dlatego charakterystycznym

rysem postawy chrześcijańskiej jest kontemplacyjny duch otwartości i wrażliwości (Franciszek, 2014d). Warto podkreślić, że Franciszek przestrzeń publiczną bardzo łatwo przekształcił w przestrzeń intymną. Był mistrzem dotyku i bliskości. Wchodził w tłum, ściskał ręce, brał w ramiona dzieci (Sztompka, 2019). Takie postawy zjednywały ludzi, a punktem wyjściowym w komunikacji międzyludzkiej była u papieża modlitwa, która rozbija

głupotę i rodzi dialog tam, gdzie jest otwarty konflikt. Jeżeli będzie szczerą i wytrwałą, sprawi, że nasz głos stanie się łagodny i stanowczy i będzie mógł zostać wysłuchany także przez odpowiedzialnych za narody (Franciszek, 2014c).

Dlatego w komunikacji potrzebna jest odwaga, myślenie i siła wiary, bez których spotkanie między ludźmi staje się puste i jałowe.

3. KOMUNIKACJA ZE ŚWIATEM PRZYRODY A EDUKACJA MEDIALNA

Niewątpliwie przedmiotem zainteresowania Franciszka jest sytuacja egzystencjalna człowieka, na którą składa się wchodzenie w relację z drugim bliźnim. W tej relacji istotną rolę odgrywają solidarność i komunikacja. Z jednej strony solidarność stanowi spontaniczną reakcję bliźniego na potrzeby innych, buduje określone relacje Kościoła do wykluczonych, co jednocześnie jest wyznacznikiem tożsamości Kościoła. Z drugiej zaś strony promuje komunikację ekologiczną, która poprzez otwartość szuka wspólnej platformy porozumienia z innymi, zawierając w sobie dwie komplementarne prawdy:

- prawdę o wartości i godności człowieka,
- prawdę o słabości, niedoskonałości i grzeszności człowieka (Dancak, 2019).

W tym kontekście papież Franciszek, zachęcając do otwartej komunikacji, apeluje jednocześnie o ochronę wspólnego domu, czyli świata. Celem człowieka jest stworzenie wspólnoty osób z poszanowaniem godności osoby ludzkiej, bez której nie ma poszanowania otaczającego człowieka świata. W tym zakresie edukacja medialna może pomóc w pojednaniu ze stworzeniem, w promowaniu sprawiedliwości w języku ekologii i w komunikacji będącej przejawem myślenia o przyszłości.

3.1. Pojednanie ze stworzeniem

W wielokrotnie przywoływanej już encyklice *Laudato si'* papież zauważył, że istnieje konieczność podjęcia za środowisko naturalne prawdziwej odpowiedzialności, która przejawia się w promowaniu „zdrowej polityki, zdolnej do reformowania instytucji, koordynowania ich i zapewnienia im dobrych praktyk pozwalających na przezwyciężanie presji i inercji” (Franciszek, 2015). Zdrowa polityka, będąca zdrową komunikacją, jest strategią myślenia do przodu. Bezmyślność polega natomiast na tym, że nie usiłuje się pokazać problemu z wielu stron. Co więcej, nie stawia się nawet pytania, co z takiego sposobu myślenia wyniknie (Tischner, 1998). Z tej racji komunikacja ze światem przyrody jest wielowymiarowym procesem, obejmującym zrozumienie sygnałów wysyłanych przez ten świat. Dlatego warto zdobyć się na promowanie integralności ludzkiego życia. Chodzi o to, że ekologia integralna zakłada poświęcenie większej ilości czasu na odzyskanie spokojnej harmonii ze stworzeniem i refleksję o stylu życia (Franciszek, 2015), a tworzą ją proste gesty, przełamywanie egoizmu, przemocy i wyzysku (Franciszek, 2015). Z tej racji kluczem do szczęścia jest umiejętność „ograniczenia pewnych potrzeb, które nas ogluszają, i pozostawania w ten sposób otwartymi na wiele możliwości, jakie daje nam życie” (Franciszek, 2015). Oznacza to, że drogą do lepszego życia są wstrzemięźliwość i pokora. Wstrzemięźliwość nie stanowi przejawu gorszego życia, ale umiejętnością cieszenia się tym, co się posiada. Nie jest to więc sztuczne powiększanie swoich potrzeb, wyzwalające smutek, gdy dóbr tych się nie osiągnie, ale – nade wszystko – radość z rzeczy małych, lecz świadomie przeżywanych. Pokora zaś nie jest unізaniem się i zajmowaniem ostatnich miejsc w świecie. Wręcz przeciwnie, oznacza zdolność do ekscytowania się codziennością, połączoną ze zrównoważonym stylem życia, który prowadzi do jego głębi (Franciszek, 2015). Choć obydwie zalety są powszechnie lekceważone, a przez media rzadko promowane, to jednak ich popieranie staje się podstawowe w upowszechnianiu koncepcji ekologii integralnej (Franciszek, 2015).

W tym kontekście warto przypomnieć pojęcie „droga”. Jest ono kluczem do zrozumienia papieskiej posługi i papieskiej edukacji medialnej. To w jej świetle Franciszek przypomina o odpowiedzialności za środowisko i za bliźniego. Dodatkowo kardynał Walter Kasper,

dokonując analizy nauczania papieża, podkreśla, że słowo „droga” jest jednym z najważniejszych słów Biblii (Kasper, 2015). Oczywiście, rodzaje drogi mogą być różne. Jednak co do zasady droga zawsze zachęca do pójścia naprzód. Jest zaprzeczeniem bezruchu i stagnacji. Gdzie bowiem pojawia się stagnacja, tam wszystko ulega zepsuciu, a woń zepsucia zatruwa to, co świeże i energiczne. Franciszek więc wyraził przekonanie, że „każda przemiana wymaga motywacji oraz procesu edukacyjnego, zaproponuję pewne drogi ludzkiego dojrzenia inspirowane skarbem chrześcijańskiego doświadczenia duchowego” (Franciszek, 2015).

3.2. Sprawiedliwość w języku ekologii

W edukacji papieskiej istotną kwestią staje się nawiązanie zdrowej komunikacji ze stworzeniem. Wydawać by się mogło, że niewiele ma to związku z edukacją medialną. Jednak głębsze spojrzenie na sprawę zobowiązuje do pojednania ze środowiskiem, a później z człowiekiem i Bogiem. W tym pojednaniu może pomóc komunikacja medialna, uwrażliwiająca na kwestię ekologiczną. W mszy na rozpoczęcie posługi Piotrowej papież Franciszek podkreślił, że człowiek zobowiązany jest do bycia opiekunem stworzenia, przy czym bycie opiekunem rozumie jako podjęcie odpowiedzialności za wszelkie Boże dary. Chodzi więc nie o niszczenie, lecz o budowanie. Dlatego „kiedy człowiekowi brakuje tej odpowiedzialności za opiekę, kiedy nie troszczymy się o stworzenie i o braci, wówczas przychodzi zniszczenie, a serce staje się nieczułe” (Franciszek, 2013b). Posiadacze serc nieczułych nie potrafią rozwiązywać problemów ubogich, nawet ich nie zauważają. Jedyną ich receptą na życie staje się promocja ograniczenia liczby urodzin. Ale czy można się rozwijać bez wymienialności pokoleń? Dochodzi do tego, że uzależnia się pomoc ekonomiczną od zastosowania „polityki zdrowia reprodukcyjnego” (Franciszek, 2015). Tymczasem degradacja środowiska przyrodniczego jest ściśle powiązana z degradacją człowieka i społeczeństwa. Brak spotkania i kontaktu z realnymi problemami ludzi prowadzi do znieczulenia sumień i ignorowania „części rzeczywistości w stronniczych analizach” (Franciszek, 2015).

Jeżeli więc życie traktujemy „serio, głęboko”, to takie podejście doprowadzi nas „do tego, że prędzej czy później dojdziemy do łez,

do strefy bólu. I nie da się tego uniknąć, jeżeli tylko życie przeżywa się refleksyjnie” (Życiński, 2015). Owa refleksyjność skłania do uznania, że językiem ekologii jest język sprawiedliwości, która w dyskusji o środowisku słyszy wołanie ziemi i krzyk biednych (Franciszek, 2015). Franciszek przypomina, że wykroczeniem przeciw sprawiedliwości jest marnotrawstwo żywności. Papieska uwaga odbija się szerokim echem, gdyż tony żywności niszczone są każdego dnia a „żywność, którą się wyrzuca, jest niejako żywnością kradzioną ze stołu ubogich” (Franciszek, 2015).

Co więcej, przykładami deprecjonowania sprawiedliwości są: nieuznawanie znaczenia biednych, osób niepełnosprawnych i ludzkiego embrionu. Jeżeli więc człowiek jest lekceważony, to trudno będzie „usłyszeć wołanie samej przyrody. Wszystko jest ze sobą połączone” (Franciszek, 2015). Papież zauważa, że człowiek współczesny jest niewychowany, gdyż za wzrostem technologicznym nie poszedł rozwój osoby ludzkiej i coraz trudniej jest o odpowiedzialność w postępowaniu, wartości i uformowane sumienie (Franciszek, 2015). Brak wychowania przejawia się w sprzeczności postaw tych,

którzy walczą z handlem gatunkami zwierząt zagrożonych wyginieciem, a pozostają całkowicie obojętni na handel ludźmi, los ubogich, czy też chcą zniszczyć drugiego, nielubianego człowieka. Jest to oczywiste zagrożenie dla sensu walki o środowisko (Franciszek, 2015).

W tym kontekście opiekować się stworzeniem to wyzwolić w nim perspektywę nadziei i otworzyć na promień światła w ciemności (Franciszek, 2013c).

3.3. Komunikacja myślenia o przyszłości

Papież, pisząc encyklikę *Laudato si'*, zwrócił uwagę na zakłócenie komunikacji ze światem przyrody. Chodzi o dewastację środowiska i ekonomię rabunkową, nieliczącą się ze skutkami podejmowanych decyzji. Nastawienie na maksymalizację zysku

w oderwaniu od wszystkich innych względów jest wypaczeniem ekonomii: następuje wzrost bieżącego produktu brutto i nikogo nie interesuje to, że produkcja odbywa się kosztem przyszłych zasobów lub środowiska (Franciszek, 2015).

Dlatego człowiek cierpi nie tylko z racji zachwiania równowagi w naturze, z powodu jej lekceważenia, ale głównie z powodu braku równowagi w sobie samym. Sprawdza się więc powiedzenie, że Bóg wybacza zawsze, człowieka wybacza niekiedy, a natura nie wybacza nigdy. Promieniowanie, skażona woda, zniszczone środowisko i zatrute powietrze przyczyniają się do cierpienia wszystkiego, co na ziemi żyje.

Oznacza to, że w dyskusjach politycznych, debatach naukowych i programach medialnych trzeba powrócić do szczerości i prawdy. Jest bowiem wrażenie, że ludzkość się zakłamała i zagubiła poczucie moralności. Ograniczanie się „jedynie do rozważania, czy prawo na coś pozwala, czy nie” (Franciszek, 2015) z pominięciem zasad moralnych już zdradza wewnętrzne skostnienie. W takiej perspektywie komunikacja i przejrzystość w podejmowanych decyzjach stają się gwarantem odpowiedzialności i moralnej dojrzałości. W przeciwnym razie – według Franciszka – może pojawić się korupcja, która ukrywając „rzeczywisty wpływ danego projektu na środowisko w zamian za przysługi, często prowadzi do umów dwuznacznych, unikających obowiązku informacji i pogłębionej dyskusji” (Franciszek, 2015). W duchu odpowiedzialności komunikacja jest więc myśleniem o przyszłości. Warto więc postawić na przekaz uświadamiający fakt, że ziemia jest wspólnym domem wszystkich ludzi. Chodzi więc o taki przekaz, który stanie się codzienną formacją osób i całych społeczeństw. Dlatego wejście we współpracę z mediami staje się wychowawczym obowiązkiem, gdyż w chwili obecnej „środki społecznego przekazu odgrywają rolę szczególną: nie tylko informują, ale też formują ducha swoich odbiorców, mogą zatem mieć znaczny udział w wychowaniu młodzieży” (Benedykt XVI, 2012). Inaczej mówiąc, wychowanie i przekaz wzajemnie się przenikają i są ze sobą ściśle powiązane. Nie ma wychowania bez przekazu, gdyż przekaz pozytywnie wpływa na rozwój osoby lub dokonuje jej destrukcji. Dlatego myślenie o przyszłości przejawia się w wielkoduszości wobec siebie i wobec świata. Chrześcijanin nie może być małoduszny: „jest wielkoduszny. To właśnie wielkoduszość jest cnotą oddechu, jest cnotą podążania naprzód, ale w pełni Ducha Świętego” (Franciszek, 2014c).

ZAKOŃCZENIE

W nauczaniu społecznym papieża Franciszka komunikacja ekologii w edukacji medialnej wyraża się w więzi bliskości, a bliskość wiąże się z miłością i czułością w słowach i postawie, które rozwijają się przez szacunek dla prawdy. Przez tak pojętą bliskość komunikacyjną wyzwala się w bliźnim świadomość bycia akceptowanym, rozumianym i kochanym (Nęcek, 2014). Wówczas – nawet w bólu – rodzi się radość, a radość ta budzi się z „bezinteresownego spotkania! Ktoś mówi: «Jesteś dla mnie ważny, kocham Cię, liczę na ciebie»” (Franciszek, 2013a). Dlatego komunikacja „oznacza tworzenie więzi między osobami” (Franciszek, 2013c), w której prawda staje się jej gwarantem, choć przyjmuje wyraz dobrotliwy. Mając tego świadomość, Franciszek podkreśla, że komunikacja ekologii stanowi istotę edukacji medialnej wyrażającej się w kulturze spotkania, pedagogice prowadzącej i w porozumieniu wychowawczym. Z tej racji istnieje konieczność obecności w mediach tradycyjnych i społecznościowych, a to domaga się kształcenia profesjonalistów oddanych Kościołowi, emanowanie prostotą i kulturą bliskości. Dopiero wówczas można promować komunikację ekologiczną wyrażającą się w pojednaniu ze stworzeniem, sprawiedliwości w języku ekologii i myśleniem o przyszłości.

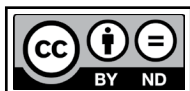
BIBLIOGRAFIA

- Aparecida (2007). *Dokument końcowy VII Konferencji Generalnej Episkopatów Rady Episkopatów Ameryki Łacińskiej (2007)*. Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus.
- Benedykt XVI (2008). *Elementarz Benedykta XVI – Josepha Ratzingera dla pobożnych, zbuntowanych i szukających prawdy*. Kraków: Wydawnictwo: Wydawnictwo Literackie.
- Benedykt XVI (2012). Wychowanie młodzieży do sprawiedliwości i pokoju. Orędzie na XLV Światowy Dzień Pokoju 2012 roku. *L'Osservatore Romano*, 2, 4.
- Boni, M. (2014). Edukacja w cyfrowej transformacji. *Nowe Media*, 1, 133–142.
- Chrapek, J. (2001). *Świat, zbawienie i telewizja. Z biskupem Janem Chrapkiem rozmawiają Barbara Czajkowska i Dorota Maciejewska*. Katowice: Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka.

- Dancak, P. (2019). Całościowe rozumienie człowieka versus dehumanizacja w komunikacji papieża Franciszka. W W. Misztal, R. Nęcek, & M. Radej (Red.), *Papież Franciszek i współczesność: z refleksji nad fenomenem komunikowania się* (s. 101–120). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.
- Franciszek (2013a). Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Franciszek (2013b). Bądźmy opiekunami stworzenia. Msza św. na rozpoczęcie posługi Piotrowej (19.03.2013). *L'Osservatore Romano*, 5, 19.
- Franciszek (2013c). Niech umilknie zgiełk oręża! Homilia podczas czuwania na placu św. Piotra (7.09.2013). *L'Osservatore Romano*, 10, 7.
- Franciszek (2013d). *Prawdziwa władza jest służbą*. Kraków: Wydawnictwo Esprit.
- Franciszek (2013e). Wiarygodni i konsekwentni. Spotkanie z seminarzystami, nowicjuszami i nowicjuszkami (6.07.2013). *L'Osservatore Romano*, 8-9, 42.
- Franciszek (2014a). Aby Kościół był domem i szkoła harmonii. Przemówienie do uczestników zgromadzenia ogólnego Ruchu Focolari – Dzieła Maryi (26.09.2014). *L'Osservatore Romano*, 10, 36.
- Franciszek (2014b). Nie sposób myśleć o Bliskim Wschodzie bez chrześcijan. Spotkanie z uczestnikami sesji plenarnej Kongregacji dla Kościołów Wschodnich (21.11.2013). *L'Osservatore Romano*, 1, 28.
- Franciszek (2014c). *Perłki z Domu św. Marty. (Homilia z dnia 10.05.2013)*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Franciszek (2014d). Potrzebujemy prawdy, dobroci i piękna. Spotkanie z członkami stowarzyszenia „Corallo” (22.03.2014). *L'Osservatore Romano*, 3-4, 35.
- Franciszek (2014e). Trzeba bronić praw dzieci. Przemówienie do członków delegacji Międzynarodowego Biura Katolickiego ds. Dzieci (11.04.2014). *L'Osservatore Romano*, 5, 26.
- Franciszek (2014f). Trzeba odbudować porozumienie wychowawcze. Przemówienie do uczestników światowego spotkania „Scholas occurrentes” (4.09.2014). *L'Osservatore Romano*, 10, 23.
- Franciszek (2014g). W jaki sposób prowadzi się dialog? Spotkanie z biskupami azjatyckimi w sanktuarium w Haemi (17.08.2014). *L'Osservatore Romano*, 8-9, 20.
- Franciszek (2015). Encyklika *Laudato si*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Franciszek (2020). Encyklika *Fratelli tutti*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Kapuściński, R. (2003). *Autoportret reportera*. Kraków: Wydawnictwo Znak.

- Kapuściński, R. (2008). *Daćem głos ubogim*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Kasper, W. (2015). *Papież Franciszek. Rewolucja czułości i miłości*. Warszawa: Wydawnictwo Więź.
- Misztal, W. (2019). Media a nadzieja i ufność – antagonizm, brak związków czy wskazane współdziałanie? W W. Misztal, R. Nęcek, & M. Radej (Red.), *Papież Franciszek i współczesność: z refleksji nad fenomenem komunikowania się* (s. 71–99). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.
- Nęcek, R. (2014). *Od kapłaństwa do społeczeństwa. Wybrane kwestie z nauki społecznej papieża Franciszka*. Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Nęcek, R. (2016). *Edukacja medialna w nauczaniu społecznym papieża Franciszka. Wprowadzenie: kardynał Luis H. Villalba*. Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Nęcek, R. (2019). *Miłosierny wymiar komunikacji w świetle nauczania papieża Franciszka*. W W. Misztal, R. Nęcek, & M. Radej (Red.), *Papież Franciszek i współczesność: z refleksji nad fenomenem komunikowania się* (s. 143–155). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.
- Nęcek, R. (2021). Kultura spotkania podstawą komunikacji międzyludzkiej. Na kanwie encykliki społecznej Fratelli tutti papieża Franciszka. *Spółeczeństwo, 1*, 48–49.
- Nęcek, R., & Kowalski, R. (2019). *Rzecznik prasowy w instytucji kościelnej. Teoria i praktyka*. Edukacja Medialna. T. 1. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sobol, E. (red.) (1995). Edukacja. W *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Oficyna Naukowa.
- Sztompka, P. (2019). Autentyczność przekazu w komunikacji międzyludzkiej. Sekret papieża Franciszka. W W. Misztal, R. Nęcek, & M. Radej (red.), *Papież Franciszek i współczesność: z refleksji nad fenomenem komunikowania się* (s. 59–70). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.
- Tischner, J. (1998). *Nieszczęsny dar wolności*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Życiński, J. (1999). *Wartości w eterze*. Lublin: Wydawnictwo Radia Lublin S.A.
- Życiński, J. (2015). *Znaleźliśmy Jezusa!* Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>